

~~2021-01-18~~

Andrea Amft
Analysavdelningen
Universitetskanslersämbetet

Övergång till distansutbildning vs övergång till on-line learning, yttrande från Swednets styrelse

Detta svar på de ställda frågorna baseras på erfarenheter vid de högskolepedagogiska enheterna vid sju lärosäten: Blekinge tekniska högskola, Högskolan Halmstad, Kristianstad högskola, Kungliga tekniska högskolan, Linköpings universitet, Luleå tekniska universitet och Malmö universitet. Efter en summerande inledning resonerar vi kring de tre frågorna i tur och ordning. Vi har dock valt att främst utveckla vårt svar kring de pedagogiska utmaningar och möjligheter vi ser, i trygg förvisning om att kollegorna inom ITHU utförligt redogör för de tekniska aspekterna.

Inledning

De högskolepedagogiska enheterna ställde om över dagen och har sedan i mars förväntats leverera "quick fix" och svar på både kända och helt nya frågor. Bland lärarna fanns en stark tilltro att "bara jag lär mig det här programmet så kommer allt lösa sig", men riktigt så enkelt visade det sig inte att vara. Lärare började snart inse att skillnaden var ganska stor mellan att å ena sidan chockdigitalisera sin campuskurs för att hantera den uppkomna situationen, till att å andra sidan planera en distanskurs från grunden och vad man då behöver tänka på.

Vi har kunnat konstatera att lärosätena var olika långt komna när det gäller digital undervisning och att det även var stora variationer inom lärosäten. På lärosäten som jobbat längre med e-lärande och distans finns en väl utbyggd infrastruktur både på system- och kompetensnivå; allt från ersättningsmodeller och kursplaner till undervisningsformat och examination var mer "på plats" hos dessa lärosäten. Linköpings universitet är ett exempel på ett utpräglat campusbaserat universitet och saknade därmed den erfarenhet som distansutbildningar ger när det gäller att arrangera läraaktiviteter och examinationer online.

Mycket arbete handlade, framför allt under hösten, mer och mer om att stötta i processen att gå från reproduktion till transformation (kursen måste förberedas mer än vid campuskurs, tydligheten måste vara större, veckobrev-motivation). En särskild utmaning har varit att hantera kunskapsutveckling av färdighetsmoment som inte kunnat överföras till digitalt format. Det högskolepedagogiska arbetet har även inneburit att stötta undervisande personal till att skapa kollaborativa lärandemiljöer online och att få lärare att inte per automatik kopiera sitt arbetssätt/arbetsformer rakt av till ett digitalt format, utan snarare att rekonstruera aktiviteter baserat på de ändrade förutsättningar som digitalisering och distans medför.

En positiv effekt har varit den förstärkta samverkan mellan lärosäten, nationellt och internationellt. De högskolepedagogiska enheterna behöver jobba med ständiga

uppdateringar, även i vårt sätt att kompetensutveckla. Även vi pedagogiska utvecklare behöver bli mer digitalt kompetenta i relation till vårt uppdrag - och göra det tillsammans med kollegor för att mäta utvecklingens takt, vilket vi under året som har gått börjat att göra mer och mer.

Organisation och systemansvar visade sig kunna se olika ut och för vissa av våra högskolepedagogiska enheter visade sig möjligheten att ha ansvar för både system- teknik- och pedagogik-frågor samtidigt bli en stor utmaning. Sårbarhet i och med få personer i nyckelpositioner som systemförvaltare blev uppenbar, liksom trögheten i att anpassa kompetensen vid enheterna efter de olika faserna i omställning: under våren rådde närmast panik med frågor om teknik och handhavande i fokus vilket efter sommaren ersattes av ett nyläge där frågor allt mer kom att handla om pedagogik.

1. Vilka pedagogiska möjligheter och utmaningar har övergången inneburit?

För att sammanfatta har omställningen tagit mycket extra tid för både pedagogiska utvecklare och lärare men har samtidigt inneburit ett pedagogiskt utvecklingsarbete som i delar ökat kvalitén i utbildningarna. T. ex. har det pedagogiska upplägget i vissa fall blivit mer transparent. Samarbetet och utbyte av erfarenheter, konkreta tips och idéer har ökat markant inom och mellan lärosäten och gett ny fart i det pedagogiska samtalet. Gränser mellan lärosäten men också mellan olika funktioner inom lärosäten har minskat. Frågor om tillgänglighet och inkludering har kommit i fokus.

Vi upplever också att både ledningar och kollegor på lärosätena sett värdet av högskolepedagogik på ett sätt som de inte gjort tidigare och fått ny insikt om värdet av högskolepedagogisk och digital pedagogisk kompetens.

Detta resulterade i en hög belastning på de högskolepedagogiska enheterna som plötsligt skulle lösa "alla" problem, svara på nya frågor och säkra stöd och kompetensutveckling av "alla" lärare på kort tid. Samtidigt upplevde vi vid de högskolepedagogiska enheterna att det, inte minst i ledningarna, fanns en orealistisk tilltro till vår kompetens att lösa komplexa frågor som i många fall berörde områden som låg utanför våra ansvarsområden (och på samma sätt förväntades lärare lösa situationer där de inte ägde hela frågan). Utifrån detta har vi identifierat ett antal mer eller mindre övergripande utmaningar kring bland annat organisation, juridik och roller:

1.1. Lärarrollens förändring

En observation som många gjort är att både studenter och anställda hanterar distansläget på olika sätt, en del blommar medan andra vissnar. Olika lärare haft olika digitala kompetens (några har knappt använt en dator medan andra var väldigt up to date) så för vissa var och är det fortfarande väldigt svårt med att undervisa digitalt / online. Många har efterhand blivit varse att lärarrollen förändras i och med det digitala formatet. Denna förändring behöver adresseras och diskuteras utförligare och de didaktiska konsekvenserna förstås. Det är viktigt att inte enbart hamna i en teknifiering av det vi redan gör i vår undervisning utan även fundera över om det verkligen är det allra bästa att reproducera exakt samma sak online som vi har hållit på med på plats.

1.2. Behov av pedagogisk utveckling av examinationsformer

Rättssäker digital examination är det mest diskuterade just nu. De lärare som varit vana vid examination med hög grad av kontroll såsom skriftliga salstentamina har upplevt stor stress kring detta. Ett ökat antal disciplinärenden illustrerar att det finns brister i det sätt examinationerna har organiserats digitalt.

Från lärarkåren har framförts krav på digital övervakning i och med omställningen till digital distanstentamen. Om lösningen är övervakning medför det nya utmaningar då verktygen (ZOOM) är upphandlade och implementerade för kollaboration, inte för övervakning. Det har förekommit andra tekniska lösningar som fungerar halvdant (att studenterna riggar sin mobiltelefon så att den hela tiden filmar vad de gör under tentan) men att detta faktiskt skulle kunna stävja fusk är ytterst tveksamt. Vilka möjligheter som rättsligt finns till övervakning på detta sätt är dessutom oklart. Lärosätenas egna centrala utredningar och kontakter med jurister har lett till olika ställningstaganden. Olika tolkning mellan olika lärosäten av juridiskt handlingsutrymme har bidragit till lärares osäkerhet och frustration. Vi ser ett behov av samsyn mellan lärosäten kring rättssäkerhet, övervakning etc.

Framförallt ser vi dock ett behov av att utveckla de pedagogiska formerna för examination så att övervakning i de flesta fall inte ska behövas. Att utveckla alternativa former för examination är en central men pedagogiskt utmanande uppgift. Just digital salstentamen på distans utgör ett lysande exempel på hur vi snarare än att tänka nytt försöker behålla aktiviteten (salstentamen) och samtidigt få in den i ett digitalt distansformat, något som har visat sig mycket krävande.

1.3. Behov av "juridisk-pedagogisk kompetens"

Vi ser behov av en ny typ av kompetens som idag inte riktigt finns inom våra lärosäten: förmågan att se juridikens pedagogiska konsekvenser. Om juridiken säger detta - vad innebär det för pedagogiken? Som pedagogiska utvecklare vill vi ju i första hand förstå och utveckla det pedagogiska handlingsutrymmet för att fånga den pedagogiska intentionen. Konkret innebär det att frågor behöver juridiskt bearbetas utifrån en pedagogisk prioritering.

Inspelat undervisningsmaterial väcker också juridiska och arbetsrättsliga frågor. Frågor kring vem som äger materialet och hur lärarundantaget ska tolkas blir allt vanligare. Likaså finns oklarheter kring hur lärares (och studenters) ovilja att bli inspelade bör hanteras.

1.4. Anpassning till GDPR och Tillgänglighetsdirektivet

Den digitala omställningen har inneburit att frågor som rör tillgänglighet och även GDPR blivit synligare. När nytt utbildningsmaterial tas fram i hög fart behövs en säkerhet och kunskap för att bygga in dessa aspekter redan från början. Det nya webbtillgänglighetsdirektiv har också gjort det tydligt att det behövs fler samlade stödresurser på nationell nivå lärosäten som kan hjälpa till att analysera och stötta lärosätena vad gäller juridik t ex. Nu är sådana initiativ tagna via SUHF vilket vi ser positivt på.

1.5. Organisation

Olika delar i organisationen ser lösningar på upplevda problem utifrån det man tror behövs - om man haft hela bilden hade lösningen blivit en annan. En helhetsbild kräver att både kärnverksamhet och stöd bidrar. Troligen hade en del uppkomna frågor under pandemin fått bättre lösningar om de inte endast sett som frågor för administrationen att lösa. Ett exempel är tex digital/ distansexamination. Det förändrar förutsättningar för tekniskt, pedagogiskt, bemannings, juridiskt och administrativt ansvariga. En så komplex fråga är organisationen ofta inte formad för att lösa, vilket framför allt skapar tungroddhet och frustration i krislägen.

Lärosätenas krisorganisation tenderade att främst hantera arbetsmiljön, dvs hur en smittsäker arbetsmiljö säkerställs för studenter och personal. Nya frågor tenderade att istället bli högskolepedagogiska frågor som de högskolepedagogiska enheterna fick delegation från ledningarna för att lösa. Ofta saknades en "delkrisorganisation" på ledningsnivå med fokus på nödvändiga förändringar även i kärnverksamheten. Ett gott exempel i den riktningen är Utvecklingsrådet för digitalisering vid Mau. På många platser har dessa nya frågor skapat nya samarbeten och allianser som på sikt kan leda till organisatoriska förändringar.

1.6. Tid är en faktor som styr vad som efterfrågas

Omställningen har inneburit mycket extra nedlagd arbetstid (obetald övertid). Mer tid krävs för förberedelse/omarbetning för både lärare och pedagogiska utvecklare. Redan innan pandemin var det svårt för lärare att skapa reellt utrymme för pedagogiskt utvecklingsarbete och kompetensutveckling. Sedan mars har lärare upplevt att de inte har tid att kompetensutveckla sig. Istället önskar man att någon annan "gör det åt dem", tex spela in film. Det innebär att det som de högskolepedagogiska enheterna kan erbjuda (kompetensutveckling) inte alltid motsvarar det som efterfrågas (produktion).

Utöver dessa sex mer övergripande utmaningar upplever vi samma utmaningar i undervisningssituationen som andra undervisande lärare även om det främst är kollegor som är våra studenter:

- Den sociala kontakten är det som saknas mest av både lärare och studenter (avstängda kameror, dåligt med grupparbeten, lär inte känna sina studiekamrater, inte stanna kvar efter lektionen, inga fikan o.s.v.).
- Dialogen med studenterna är en utmaning vid distansundervisning. Att alla studenterna i en klass ska bli sedda och uppmärksammade. De krävs en blandning av lektioner i helklass och handledning i mindre grupper. Man orkar inte sitta i distansmöte en hel dag. Som lärare måste vi bemöda oss om att lägga in kontinuerliga interaktiva moment i undervisningen, tex genom gruppdiskussioner, filmvisning, kursdeltagarledda moment som tex redovisningar osv. Interaktivitet var nödvändigt även förr, men nu på distans är det ännu viktigare för att upprätta motivation, uppmärksamhet och begränsa risken för dålig koncentration.
- Det har också krävts mer förberedelsetid för filminspelning av kursmaterial. Samtidigt har vi i positiv bemärkelse prövat alternativa undervisningsmetoder som vi inte skulle gjort annars.
- Svårighet att få studenter att samarbeta virtuellt/online. Det saknas verktyg för det.
- Trots utmaningarna har bättre genomströmning i de högskolepedagogiska kurserna har konstaterats på några lärosäten
- Det är värt att notera att studenter och personal med särskilda behov både gynnats och missgynnats av övergången till digital undervisning.

2. Vilka tekniska möjligheter och utmaningar har övergången inneburit?

Tekniken har överlag fungerat bra. Omställningen hade inte gått så pass bra om vi inte hade haft ett system som Zoom på plats och som så snabbt kunde öka kapaciteten. Omställningen har dock inneburit en ökad belastning på våra system Zoom, Canvas och Kaltura. Även om systemen fungerat tillfredsställande har tillgången till lokaler och utrustning för att med någon slags kvalitet kunna spela in eller strömma undervisning saknats. Sårbarheten i med få personer med spetskompetens kring de centrala systemen har också blivit uppenbar. Här behövs snabba insatser för att ta teknikstödet till nästa nivå.

Att kunna stötta enskilda lärare i deras mer kreativa och oftast mer genomtänkta pedagogiska idéer med den teknik som motsvarar behoven har varit en utmaning. Eftersom många lärosäten saknar mycket av infrastrukturen för distansutbildning på bred front har det tekniska stöd som gått att uppbringa på kort tid varit väldigt generellt. Till detta saknas även en förståelse på bred front om t ex OER, Creative commons, Wikimedia/Wikipedia och även vad pedagogisk digital kompetens är för något. Lärares digitala kompetens och självförtroende har dock utvecklats rejält. Med den kommer efterfrågan på nya program för att stödja studentaktivitet och samarbete. Här skulle en nationell samordning/upphandling vara värdefull bl. a för att hantera svårlösta GDPR- frågor.

En samlad bild av vilka digitala verktyg som redan finns på lärosätena saknades vilket ledde till en del onödiga inköp. Att en samordning mellan verksamhetsstödet och akademien är nödvändig har blivit uppenbart. Några sådana goda exempel finns vid t. ex LTU (en grupp för alternativ examination) och Mau (en lärandemiljögrupp).

På samma sätt som ovan delar vi utöver detta de erfarenheter som "alla" lärare gjort:

- Ständig oro att tekniken eller internetuppkopplingen ska strula. Utmaningar med stabilt nätverk har upplevts stressande både då undervisningen genomförts från arbetsplatsen och från hemmet. Vid inrättande av arbetsplats i bostaden var det för många initialt svårt att hitta en plats med god internetuppkoppling. En svajig uppkoppling medförde utmaningar i undervisningen med tex: bristfälligt ljud och/eller dålig bild. Lärare och studenter har inte adekvat utrustning, tex headset och webkamera ingår inte standard i arbetsplats. Stabil och adekvat teknik medför goda möjligheter att genomföra en tidseffektiv undervisning med god/nöjaktig kvalitet. Att säkerställa den digitala infrastrukturen i hemmen är en utmaning som lärosätena i princip inte har tagit sig an utan lämnat till individerna.
- Labbar och färdighetsmoment är inte lätt att flytta online! Överhuvudtaget är begränsning i vad video/ljud kan göra ett hinder som tvingar till mer av att "sända ut" än ha dialog i klassrum. Dock har det hittills funnits en större acceptans för att man inte har alla möjligheter online som i fysiskt möte.
- Osäkerhet vid examination - att kunna garantera att studenter inte fuskar eller att det är rätt student vi bedömer är stressande.
- Tid får läggas på att stötta studenter som har tekniska problem liksom att ge support till kollegor.

3. Vilka av dessa förändringar tror ni kommer att vara bestående och vilka komma att upphöra?

Det kommer antagligen att bli mer naturligt att ha både möten och vissa undervisningsmoment på distans. Istället för att tvinga folk att resa mellan våra campus kan vi ses i Teams eller Zoom, vilket blir mer effektivt för alla. Det innebär att rent mentalt så kommer våra campus att komma närmare varandra och förhoppningsvis kommer vi också att kunna hitta fungerande upplägg för att t ex inte längre behöva transportera våra studenter mellan olika studieorter som Norrköping/Linköping och istället lägga dyrbar tid på annat än restid.

Vi kommer att se mer hemarbete bland lärare och pedagogiska utvecklare – ett "flippat arbetsliv" med tydligare mervärde när vi är på plats. Det finns en större tillit till hemarbete som produktivt, något som förhoppningsvis kommer bestå och även spilla över på hur vi ser på studenters deltagande. Det som tidigare varit totalt omöjligt att ansluta till online kanske kan öppnas upp och det går att se nya möjligheter med aktiviteter både online och på plats i en pedagogiskt motiverad mix. Det kommer finnas en större förståelse för att inom vissa studentgrupper är det digitala formatet vid vissa aktiviteter det allra bästa sättet att faktiskt motivera studenterna att delta. Troligtvis kommer vissa studentgrupper ifrågasätta varför de

ska komma till en viss plats vid en viss tid om de främst förväntas att individuellt lyssna. Men som med allt behöver målgruppens sammansättning styra hur vi arbetar med vår nystärkta digitala kompetens – en del studentgrupper blomstrar nu och stortrivs, medan andra vissnar. Därför är det viktigt att hitta en bra mix – och inte fastna återigen i att lärandet på plats alltid ska vara normen

Att all undervisning skulle övergå till digitalt format efter pandemins upphörande är dock inte heller sannolikt, då det mänskliga mötet i undervisning ger ett mervärde i form av en gemensam undervisningskänsla/erfarenhet tillsammans. Vissa undervisningsmoment, som är mer av katedral karaktär/överföring av information, tex introduktion till ett fält liksom möten av administrativ karaktär går utmärkt att genomföra tids- och kostnadseffektivt via Zoom. Digitala inslag i undervisningen kommer att öka även i campusutbildning och vi kommer att utveckla nya lärande- miljöer anpassade för flexibel och hybrid undervisning. Vi kommer att se mer av flexibel undervisning, blended learning men också mer av ren distansundervisning, tex i form av kompetensutveckling/påbyggnad. Vi ser framför oss en "andra våg" av distansundervisning (efter den förra för 15 år sedan) och acceptansen för brister i kvalitet i den digital undervisning kommer drastiskt att minska. Förståelsen, bland såväl ledning som medarbetare, för att en digital grundutrustning och grundkompetens för online undervisning är nödvändig i framtiden kommer därmed att bestå. Vi ser således ett fortsattbehov av kompetensutveckling.

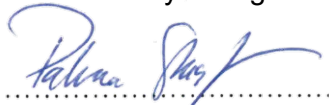
En del lärare har passat på att utforska de verktyg som kan stödja digital examination och troligtvis kommer flera av dem att efter pandemin fortsätta med någon form av digital examination, men göra det i form av digital salstentamen snarare synkron examination än på distans. Utöver det tror vi att formaten för hemtentamen kommer att fortsätta utvecklas. Vi ser det ses som positivt att vi har tvingats ifrågasätta vad examination egentligen är, på ett rent praktiskt plan, och har förhoppningar om att den diskussionen fortsätter.

Det ökade samarbetet inom och mellan lärosäten tror vi kommer att bestå och fortsätta att ge fart i det pedagogiska samtalet. Förhoppningsvis ser vi också mer nationell samordning, framförallt kring juridiska frågor.

Vi ser en risk att vissa negativa erfarenheter av digital undervisning får för stort utrymme när erfarenheter summeras. Vi pedagogiska utvecklare har en uppgift att sålla och ge en realistisk bild för att förhindra en backlash genom att lärare blir negativa till allt som har med distans/digital undervisning att göra, när det dock inte var principen det var fel på utan utförandet. Här kommer de högskolepedagogiska enheterna att ha en viktig roll i att säkerställa fortsatt kompetensutveckling även efter pandemin.

Slutligen har vi sett att situationen bidragit till uppbyggnaden av högskolepedagogisks forskning då många projekt för att beforska den aktuella situationen har initierats. Vi konstaterar att det fungerat bra planera högskolepedagogisk forskning tillsammans digitalt. Dock kommer insamling av data framöver troligen att återgå till traditionella former, tex intervjuer face-to-face (inte enbart via mobil/dator).

Swednets styrelse genom

Patricia Staaf, ordförande